

М. Шевченко

Він був сином мужика —
і став володарем в царстві духа.
Він був кріпаком — і став велетнем
у царстві людської культури.

Він був самоуком —
і вказав нові, світлі і вільні шляхи
професорам і книжним ученим...
Найкращий і найцінніший скарб
доля дала йому лише по смерті —
невмирущу славу і всерозквітаючу радість,
яку в мільйонів людських сердець
все наново збуджуватимуть
його твори.

Леван Шанькоз

ББК 84.Укр1
УДК 82-2
Ш37

В оформленні книги використано
ліногравюру В. Касіяна.

ISBN 978-966-10-0135-9

© Богдан , художнє
оформлення , 2009

ДУМКА

Тече вода в синє море,
Та не витікає;
Шука козак свою долю,
А долі немає.
Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацькеє,
А думка говорить:
«Куди ти йдеш, не спитавшись?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?
На чужині не ті люде —
Тяжко з ними жити!
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити».

Сидить козак на тім боці,
Грає синє море.
Думав, доля зустрінеться —
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козак — шляхи биті
Заросли тернами.

[1838, С.-Петербург]

ДУМКА

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш,
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай сине море.
Воно знає, де мій милий,
Бо його носило,
Воно скаже, сине море,
Де його поділо.
Коли милого втопило,
Розбий сине море;
Піду шукать миленького,
Втоплю своє горе,
Втоплю свою недоленьку,
Русалкою стану,
Пошукаю в чорних хвилях,
На дно моря кану.
Найду його, пригорнуся,
На серці зомлію.
Тогді, хвиле, неси з милим,
Куди вітер віє!
Коли ж милий на тім боці,
Буйнесенький, знаєш,
Де він ходить, що він робить,
Ти з ним розмовляєш.
Коли плаче, то й я плачу,
Коли ні — співаю,
Коли ж згинув чорнобривий, —
То й я погибаю.
Тогді неси мою душу
Туди, де мій милий,
Червоною калиною

Постав на могилі.
Буде легше в чужім полі
Сироті лежати,
Буде над ним його мила
Квіткою стояти.
І квіткою, й калиною
Цвісти над ним буду,
Щоб не пекло чуже сонце,
Не топтали люде.
Я ввечері посумую,
А вранці поплачу.
Зійде сонце — утру сльози,
Ніхто й не побачить.
Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш,
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай сине море...
[1838, С.-Петербург]

ДУМКА

Тяжко-важко в світі жити
Сироті без роду:
Нема куди прихилиться —
Хоч з гори та в воду!
Утопився б молоденький,
Щоб не нудить світом,
Утопився б — тяжко жити,
А нема де дітись.
В того доля ходить полем,
Колоски збирає,

А моя десь, ледащиця,
За морем блукає.
Добре тому багатому,
Його люди знають;
А зо мною зострінуться —
Мов недобачають.
Багатого губатого
Дівчина шанує,
Надо мною, сиротою,
Сміється, кепкує.
Чи я ж тобі не вродливий,
Чи не в тебе вдався,
Чи не люблю тебе щиро,
Чи з тебе сміявся?
Люби ж собі, моє серце,
Люби, кого знаєш,
Та не смійся надо мною,
Як коли згадаєш.
А я піду на край світа,
На чужій сторонці
Найду кращу або згину,
Як той лист на сонці.

Пішов козак, сумуючи,
Нікого не кинув.
Шукав долі в чужім полі
Та там і загинув.
Умираючи, дивився,
Де сонечко сяє...
Тяжко-важко умирати
У чужому краю!

Гатчина, 2 ноября 1838 року

ДУМКА

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють;
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі...
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде — як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чує.
Чужі люде не питають —
Та й нащо питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули,
Голосніше, жалібніше,
Щоб вітри почули,

Щоб понесли буйнесенькі
За синєє море
Чорнявому зрадливому
На лютеє горе!
[1838, С.-Петербург]

ТАРАСОВА НІЧ

На розпутті кобзар сидить
Та на кобзі грає,
Кругом хлопці та дівчата,
Як мак процвітає.
Грає кобзар, виспіває,
Вимовля словами,
Як москалі, орда, ляхи
Бились з козаками;
Як збиралась громадонька
В неділеньку вранці,
Як ховали козаченька
В зеленім байраці.
Грає кобзар, виспіває,
Аж лихо сміється...

«Була колись Гетьманщина,
Та вже не вернеться!..
Встає хмара з-за Лиману,
А другая з поля,
Зажурилась Україна —
Така її доля!
Зажурилась, заплакала,
Як мала дитина.
Ніхто її не рятує...